Lärarens sida: Bas, text 9, Skatten i åkern

Faktatextsamtal i grupp · åk 4–9

Kalifatet långt bort hade mycket silver. Nordborna fick det genom handel längs floderna, och på Gotland vägdes det. Mycket grävdes ner och blev kvar, och ingen vet säkert varför. Texten förklarar orsak och verkan, och modellen är Kedjan, blad 1. I vecka 4 har två elever i taget jobbkorten från avsnitt 2.

Läspasset: de fyra avsnitten	
Textens fråga	Hur kom så mycket silver från ett rike långt bort till Gotland, och varför blev det kvar i jorden?
Ord före läsningen	skatt (gömt silver, inte det man betalar) · handel (byta varor mot silver)
1 Silver från långt bort	Red ut: kalifat, i marginalen · *”Sådana mynt”*: mynt av silver Lyssna efter: ett rike långt bort · mycket silver · mynt Lockar: myntet från år 740. *”Var gjordes mynten, och av vad?”* Bilden: Kalifatet på kartan Silvrets väg, vid siffran 1
2 Handel längs floderna	Red ut: *”till fånga”*: fångat dem · träl, i marginalen Lyssna efter: handel längs floderna · pälsar och trälar · fick silver Lockar: att vikingarna stal silvret. *”Vad fick nordborna silvret för?”* Sambandet: *”därför”*: silvret i kalifatet lockade Bilden: Pilarna längs floderna: varor åt ena hållet, silver tillbaka
3 Silvret vägdes	Red ut: *”värt så mycket som det vägde”*: tyngre, mer värt · *”lagom mycket”*: rätt mängd Lyssna efter: till Gotland · vägdes · hackades sönder Lockar: vackra armringar i bitar. *”Varför hackade man sönder silvret?”* Sambandet: *”Det gjorde att”*: handeln förde silvret till Gotland Bilden: Gotland på kartan, vid siffran 3
4 Silvret i jorden	Red ut: *”Eftersom”* först: orsaken före följden · *”hämtades aldrig”*: ingen grävde upp det Lyssna efter: gömdes i jorden · hämtades aldrig · skatter än i dag Lockar: säckar av tyg under golvet. *”Varför hittar man skatter på Gotland än i dag?”* Sambandet: *”Eftersom”*: silvret var värdefullt och gömdes Bilden: Spillingsskatten, 67 paket, och den lilla vanliga skatten
Om någon frågar	Vad hette mynten? Dirhamer. Kom nordborna ända till kalifatet? Mest mötte de muslimska köpmän vid floderna Volga och Don. Hur många mynt fanns i Spillingsskatten? Omkring 14 300, de flesta från kalifatet. Vilken skatt var Sveriges största förut? Burgeskatten, 10,4 kilo.

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

Modellpasset: Kedjan för Skatten i åkern	
Fördjupningen	Red ut: *”då eller senare”*: inte före 870-talet · *”Kanske”*: en av forskarnas förklaringar Lyssna efter: ingen vet säkert · det yngsta myntet · flera förklaringar Lockar: Ynglingasagan och livet efter döden. *”Vad vet forskarna, och vad tror de?”* Sambandet: *”Ingen vet säkert”*: varför silvret i avsnitt 4 blev kvar
Modellen	Lägg först fram gruppens tidslinje från vecka 2 och fråga: *”Flikarna säger när. Var skriver vi varför?”* Den visar när, men inte varför. Ta sedan fram Kedjan, blad 1. Gruppen lägger fördjupningens post-it-lapp på En lapp till, kallar platsen Förklaringarna och drar ett streck till led 4. Led 4 säger att silvret blev kvar. Fördjupningen säger att ingen vet säkert varför, och det är svarets sista led.
Orden	därför (handeln) · det gjorde att (vägt silver) · eftersom (gömt i jorden)
Svaret	Lyssna efter: silver från kalifatet · handel längs floderna, vägt på Gotland · gömt och kvar, ingen vet varför Så kan det låta: *”Kalifatet hade mycket silver. Nordborna sålde varor längs floderna och fick silver, som kom till Gotland och vägdes. Eftersom silvret var värdefullt, grävde många ner det. Mycket blev kvar, och ingen vet säkert varför.”*
Rutan	Visste du att: intressant, för svaret håller utan tv-teamet på åkern.
Samtala	Var skriver författaren vad forskarna tror, och varför där? Varför börjar texten med ett mynt? Ett svar: där spåren inte räcker, om trälarna och silvret som blev kvar. Ett mynt går att känna i handen.

© Niclas Fohlin. Ur Faktatextsamtal i grupp, https://niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp.

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

Skatten i åkern

Under en åker på Gotland låg tusentals silvermynt. Skatt betyder här silver som någon har gömt i jorden. Hur kom så mycket silver från ett rike långt bort till Gotland, och varför blev det kvar i jorden?

SIFFRAN

67 kilo

silver låg i Spillingsskatten. Den kom fram ur en åker på Gotland år 1999.

1 Silver från långt bort

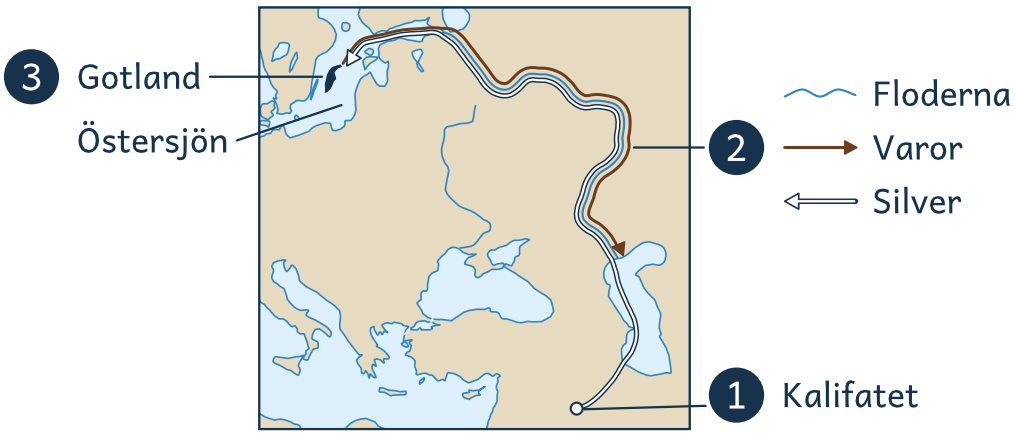
Tänk dig ett mynt av silver i din hand. Det väger ungefär tre gram, så du känner det knappt. Sådana mynt gjordes i **kalifatet**, ett rike långt bort.

I kalifatet fanns mycket silver, och där gjordes många mynt. Ett mynt på Historiska museet gjordes omkring år 740 i dagens Irak. Det är nästan 1 300 år sedan.

De flesta mynten i den stora skatten i åkern kom från kalifatet.

ORD I TEXTEN

kalifat
ett rike där ledaren kallades kalif

Silvrets väg. Följ silvret från kalifatet längs floderna till Gotland. Kartan är förenklad, och Gotland är förstorad. Siffrorna är avsnittens nummer.

2 Handel längs floderna

Silvret lockade, och därför reste många nordbor österut. De for över Östersjön och sedan längs floderna. Där bytte de varor mot silver. Ett sådant byte kallas handel.

ORD I TEXTEN

träl
en människa som ägdes av en annan

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

Nordborna sålde pälsar, och de sålde **trälar**. De hade tagit många av trälarna till fånga när de plundrade. Forskarna tror att en del av silvret var betalning för trälar.

Det är lätt att tänka sig att vikingarna stal silvret. Men mycket av det fick de genom handel, som betalning för det de sålde.

3 Silvret vägdes

Det gjorde att mycket silver kom till Gotland, en ö i Östersjön. Där fanns silvret som mynt, armringar och bitar.

Silvret var värt så mycket som det vägde. Det spelade ingen roll om det var ett mynt eller en armring. En tyngre bit var värd mer än en lättare.

Därför hackade man sönder silvret i mindre bitar. Man hackade till och med sönder vackra armringar. Bitarna vägdes, så att man betalade lagom mycket silver.

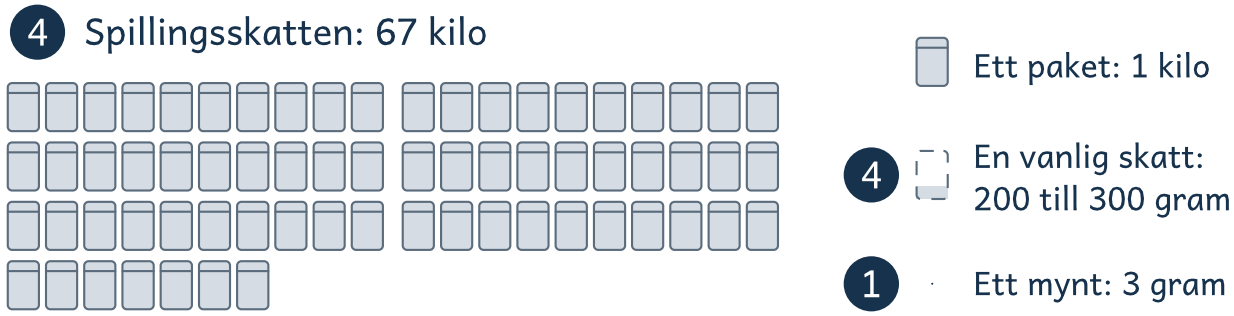
4 Silvret i jorden

Eftersom silvret var så värdefullt, gömde många det i jorden. Det var vanligt att gömma sina värdesaker.

Men mycket av silvret hämtades aldrig, och ingen vet säkert varför. Det blev kvar i jorden. Därför hittar man skatter på Gotland än i dag. Fler än 700 silverskatter har hittats på ön.

Den största av dem heter Spillingsskatten. Den låg under golvet i ett stort hus, troligen i säckar av tyg. I dag är platsen en åker.

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

■ Skatterna i kilopaket. Varje paket väger ett kilo. Spillingsskatten är 67 paket, och en vanlig skatt är en fjärdedel av ett paket. Siffrorna är avsnittens nummer.

FAKTA

Silvret i gram och kilo

- **Ett mynt** ungefär 3 gram
- **En vanlig skatt på Gotland** 200 till 300 gram, ungefär en fjärdedel av ett kilo
- **Spillingsskatten** 67 kilo silver, lika mycket som 67 paket socker på ett kilo
- **Silverskatter på Gotland** fler än 700

FÖRDJUPNING

Varför blev silvret kvar?

Ingen vet säkert varför så många skatter aldrig hämtades. Men forskarna vet en del. Det yngsta myntet i Spillingsskatten är från 870-talet, för mer än 1 100 år sedan. Därför vet de att skatten grävdes ner då eller senare.

Forskarna har flera förklaringar. Kanske gömde ägaren silvret för att spara det och kunde sedan inte hämta det. Kanske handlade det om religion. Enligt en gammal berättelse, Ynglingasagan, fick den döde ha med sig sitt nedgrävda silver till livet efter döden.

Visste du att ...

Strax efter att ett tv-team hade filmat på åkern och åkt därifrån, kom den första skatten fram. Hur tror du att tv-teamet kände sig?

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

Läs mer

→ Historiska museet berättar om Spillingsskatten och om dagen då den hittades. historiska.se

→ Gotlands museum visar silverskatterna i utställningen Skattkammaren. gotlandsmuseum.se

→ Historiska museet har bilder på föremål ur Gotlands gömda silverskatter. vikingar.historiska.se

Kedjan 1

Vad händer, och vad leder det till?

Text: Skatten i åkern

Kalifatets silver

Kalifatet långt bort hade mycket silver och gjorde mynt.

därför

Handeln

Nordborna sålde varor vid floderna och fick betalt i silver.

det gjorde att

Vägt silver

Silvret kom till Gotland och vägdes. Det var värdefullt.

eftersom

Gömt i jorden

Mycket silver grävdes ner och blev kvar i jorden.

Därför finns silver i Gotlands jord

Förklaringarna

Varför silvret blev kvar vet ingen, forskarna har flera förklaringar.

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp